

A BRASSÓI ÉS SZEBENI GIMNÁZIUMOK UNITÁRIUS DIÁKJAI A XVI—XVIII. SZÁZADBAN

A reformáció korabeli Erdély legrégebb protestáns gimnáziuma a brassói volt. Hazánk és Közép-Európa legrégebb középfokú iskolai anyakönyve 1544-től kezdve megőrizte a brassói iskolában beiratkozott tanulók nevét. A Honterus alapította és a Valentin Wagner rektorsága alatt megnyílt gimnázium az első évtizedekben nyelvi és vallási különbség nélkül vonzotta Erdély és a szomszédos tartományok ifjúságát. Ezzel magyarázható, hogy a többségében szász tanulók mellett a XVI-ik században számos magyar ifjú is tanult Brassóban. Ezek között volt maga *Dávid Ferenc*, az unitárius egyház megalapítója és a kolozsvári iskola unitárius átszervezése előtti értelmiség első nemzedéke.

A XVI-ik században beírt tanulók közül a következő unitárius vagy unitáriusnak vélt ifjak nevét jegyeztem ki a brassói gimnázium anyakönyvéből¹:

1545:

— Franciscus Colosvarinus	= Dávid Ferenc
— Ambrosius Zentmartinus	= Szentmártoni Ambrus

1546:

— Franciscus Sartor Thordafalinus	= Tordátfalvi Szabó Ferenc

1549:

— Emericus Deessinus	= Dési Imre

1550:

— Titus Amicinus	= (Kolozsvári szász pap † 1566)
— Ambrosius Hungarus,
Clausenburgens	= Kolozsvári Magyar Ambrus
— Georgius Nagyfalvinus	= Nagyfalvi György

1555:

— Ioannes Sinyg, Marosius	= Marosi Szinig János
— Blasius Rhopay Arcusinus	= Árkosi Raffai Balázs ²

1563:

— Georgius Sziko Bellenius	= Bölöni Sikó György
— Georgius Hungarus Alvinzii	= Alvinci Magyar György

1585:

— Laurentius Ungarus, Valaszurbi	= Válaszuti Magyar Lőrinc
— Martinus Ungarus, Dobokaij	= Dobokai Magyar Márton

- 1587:
 — Georgius Cornisch Sanpaulus = Szentpáli Kornis György
- 1591:
 — Paulus Árkosy = Árkosi Pál
- 1598:
 — Petrus Hunyadi, Hungarus = Hunyadi Magyar Péter

A fennebb felsorolt diákok közül egyeseknek későbbi életútját is ismerjük:

Nagyfalvi György, miután az 1550-es évek elején elvégezte a brassói gimnáziumot. Bánffihunyadon volt deák. Mint énekszerző-verselő szerepel a régi magyar irodalomtörténetben, aki ismétlésekkel beszéli el Kain és Ábel történetét (1557)³. Nincs kizárva, hogy György Nagyfalvi Mihály 1557-ben említett hunyadi lelkésznek és kalotai esperesnek lett volna a fia.⁴

A brassói anyakönyvben 1555-ben szereplő *Marosi Szinig János* 1568-ban mint székelykeresztúri unitárius lelkész (Ioannes Synnig Marosinus, pastor ecclesiae Dei, quae est in Keresztur Sicularum)⁵, vesz részt a gyulafehérvári hitvitában.

Alvinci György egy ideig Dávid Ferenc kolozsvári iskolamestere, majd lelkész, 1571—1572-ben Baranyában terjeszti az unitárius hitet. Jászberényi György társaságában hitvitákat rendeztek Laskón, Tolnán, Nagyharsányban.⁶ Alvinci György unitárius lelkészt, a nagyharsányi hitvita-résztevőjét, ellenfelei halálra ítélték és kivégezték.⁷

Homoródszentpáli Kornis György nevelője a neves Bogáti Fazekas Miklós volt.⁸

A XVII. és XVIII. századból a következő brassói anyakönyvi bejegyzések vonatkozhatnak unitárius diákokra:

- 1603:
 — Stephanus Sicko Beleniens = Bölöni Sikó István⁹
- 1631:
 — Georgius Szél Colosvarin[us] = Kolozsvári Szél György
- 1644:
 — Johannes Gesch Belensis = Bölöni Ges [?] János
- 1650:
 — Petrus Bedőházi, Kalnoki = Kálnoki Bedőházi Péter
 Scholae Hungariae Praeceptor = brassói magyar iskolamester
- 1682:
 — Simon Melas Claudiopolitanus¹⁰ = Kolozsvári Melas Simon

1713:

- Samuel Szentmartoni, Arrianus = Unitárius Szentmártoni Sámuel¹¹
— Mart. Devai Ajtaiensis = Ajtai Dévai Márton
Arrianus fit, ex Arriano Lutheranus Anno 1716 d. 29 Junii (Unitárius volt, de 1716-ban unitáriusból lutheránus lett).

1744:

- Paulus Huszár Bölön[ensis] = Bölöni Huszár Pál
„E Sociano factus Orthodoxus“ (Unitáriusból református lett).

1758:

- Franciscus Barra, e pago Almás
nat. Hung. = Homoródalmási Barra Ferenc

Sikó György volt az első, 1569-ben név szerint említett bölöni unitárius pap. Az 1603-ban Brassóban diákoskodó bölöni *Sikó István* szomorú szerepet játszott a háromszéki unitáriusok történetében. Ő előbb sepsiszentgyörgyi unitárius pap volt, majd Keserűi Dayka János egyházi vizitációja után „ortodoxus Senior“ lett; az ő magatartásának köszönhetően vesztették el az unitáriusok a háromszéki eklézsiáik tekintélyes részét.¹² Sikó István egyideig Ilyefalván is lelkeskedett.¹³

Homoródszentmártoni *Barra Ferenc* (1735—1789) orvosdoktor 1766-ban Kolozsváron telepedett meg. Neje Ágh István unitárius püspök leánya volt, fia, István (1770—1824) építette a híres Barra házat.¹⁴ Unokája, homoródalmási Barra Imre (1799—1854) Kolozsváron született, és szülővárosa főorvosa lett.¹⁵

A szebeni iskola anyakönyve csak a XVII. század elejétől kezdve maradt fenn. Itt kevesebb magyar diák tanult, mint Brassóban, unitárius köztük alig volt. Csak az 1626—1631 évek tanulói között fordul elő egy unitárius diák, Kolozsvári Bálint (Valentinus Claudiopolitanus. Haereseos Arrianae proles).¹⁶ Nem tudjuk biztosan, hogy tulajdonképpen ki viselte ezt a nevet. Nincs kizárva, hogy azonos Segesvári Bálint kolozsvári születésű szász unitárius krónikaíróval, aki az 1606—1654 közötti korszakban jegyezte fel városa és Erdély eseményeit.¹⁷ E feltevésnél azonban valószínűbb, hogy Valentinus Claudiopolitanus néven nevezett személy Valentinus Radecius, a hasonló nevű unitárius püspök fia értendő, aki 1638-ban Kolozsváron egy vallási munkát adott ki.¹⁸

JEGYZETEK

¹ Schiel, Friedrich: Matrikel des Kronstädter Gymnasium von Jahre 1544—1810. Programm des ev. Gymnasiums zu Kronstadt 1862/63. Kronstadt, 1863, 3—36.

² 1713-ban Tordán diák „Samuel Raphael (= Raffai) Siculus de Árkos“. Vö. Keresztény Magvető 39. (1904), 209.

³ Horváth János: A reformáció jegyében. 2-ik kiadás. Budapest, 1957. 233, 238.

⁴ „Mich. Nagyfalvi, Pastor Hunyadiensis ac Archidiaconus Districtus Kalotta“ aláírója volt a „Consensus Doctrinae de Sacramentis Christi“-nek, Kolozsvár 1557 (RMNy. 143). Vö. Schwarz, Karl: Die Abendmahlstreitigkeiten in Siebenbürgen. Archiv des Vereins II., 251.

⁵ [Dávid Ferenc] Brevis enarratio disputationis Albanæ de Deo trino et Christo dvplici... Albae Iuliae MDLXVIII. Vö. RMNy. 247. Kanyaró Ferenc szerint a szász származású [?] Marosi Kolozsváron tanult. 1568-ban magát Ioannes Synyg Marrosiusnak írta. Vö. Kanyaró Ferenc: Az első székely iskolamester emléke. KerMagv 34. (1899), 156—157.

⁶ Horváth János: I.m., 349.

⁷ Négyszáz év (1568—1968), Kolozsvár, 1968. 23. Bornemisza Péter szerint Alvinci Györgyöt a török akasztotta fel: „...[Alvinci] az hívekre támadott, ily nagy kötés alatt, hogy az ki egymást meg győzi azt felakasszák. Ő meggyőzetett és az török fel akasztotta.” Vö. Schulek Tibor: Bornemisza Péter (1535—1584). Sopron—Budapest, Győr, 1939, 199.

⁸ Bogáti Fazekas M. 1586 után Homoródszentpálon a Kornis család papja volt. Vö. Benczédi Gergely: A tordai unitárius algymnasium igazgatói 1576—1888. Vö. KerMagv 24. (1889), 13.

⁹ A bölöni Sikó család 1611. ápr. 25-én címeres levelet kap, melyen fehér galamb szájában borostyánt tart. Később a Sikók egy része Kolozsvárra került. Vö. Kőváry László: Szellemünk képviselői a Millennium századában. KerMagv 34. (1889), 138.

¹⁰ Schiel, Fr.: I.m., Programm 1863/44, 45—86.

¹¹ Talán azonos homoródszentmártoni Biró Sámuellel, az unitárius egyház neves patrónusának hasonló nevű fiával. Vö. Kőváry László: i.m. KerMagv 34. (1899), 131—132. Az 1721-ben elhalt Biró Sámuel felett tartott prédikáció megemlékezik gyerekeiről: Ádám, Sámuel, László és Klára. Vö. Koncz József: Beszéd homoródszentmártoni Biró Sámuel felett 1721-ben. KerMagv 28. (1903), 37.

¹² Lőfi Ödön: Adatok a bölöni unitárius egyházközség történetéhez. KerMagv 62. (1930), 103—104 és 110.; Csifó Salamon: A vallás története Háromszék vármegyében. KerMagv 31. (1896), 161.

¹³ Fia volt Sikó István egyházi író. Vö. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, XII, Budapest, 1908. 999.

¹⁴ Az idősebb Barra Ferenc fia lehetett. Barra Ferenc 1791—1801 között bágyoni unitárius pap. Ennek unokájával, Barra Józseffel kihalt a Barra nemzetség fiága. Vö. Fodor András: Jegyzetek a bágyoni unitárius eklézsia múltjából és jelenéből. KerMagv 30. (1895), 109., lásd meg: Kőváry László: Szellemünk képviselői a Millennium századában, KerMagv 34. (1899), 145.

¹⁵ Szinnyei József: I.m., I. 610.

¹⁶ Briebrecher, Rudolf: Mitteilungen aus d. Hermannstädter Gymnasial Matrikel Program des ev. Gymnasiums zu Hermannstadt 1910, 9.

¹⁷ Szinnyei József: I.m., XII. 867.

¹⁸ Trausch, Joseph: Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen III. Kronstadt, 1871, 79.

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

LUKÁCSI MÓZES

EMBERI HIVATÁS

1Kor 10,23

Az anyag szerkezeti megismerésében az ember csodát művelt. Addig vágta, fúrta, faragta, olvasztotta az anyagot, amíg azt tökéletesen megismerte. Nagy segítsége volt ebben a munkában a mikroszkóp, melyet sikerült tökéletesíteni, és több ezerszeres nagyításban vizsgálhatta annak lencséje alatt az anyag apró részeit. Mondhatjuk, hogy az atomenergiának földterítésével az anyag szerkezeti megismeréséért folytatott küzdelemnek igen jelentős szakasza zárult le, és szinte nem is remélhető, hogy egyelőre ezen az úton sokkal tovább eljuthatna az ember.

A hit a dolgok mögött Istent látja. Egy láthatatlan erőt, egy láthatatlan hatalmat, aki mindeneget megalkotott, formál ma is és fenn tartja a világ rendjét. Ady is azt írja egyik versében: „Isten van valahogyan minden gondolatnak alján.”

Igen! A hívő ember vallja, hogy ez a világ az Isten műve. Láthatatlan kezeivel ő formálta a Napot az égen, a csillagok milliárdjait a magasban, az óceánokat, a szárazföldeket és az élőlények megszámlálhatatlan sokaságát. De nemcsak megalkotta a világot, hanem a benne lévőeknek útját is kimérte, feladatát, kötelességét is megszabta. Azért töltötte meg a Napot tűzzel, hogy az égjen, melegítsen és világítson. Nem csupán azért aggatta tele az eget a csillagok lámpásaival, hogy mi azokban gyönyörködjünk, hanem azért is, hogy a világűrben keringve, élje mindenik a maga sajátos csillagéletét. És óceánt miért teremtett Isten? Nemcsak azért, hogy zúgjon és hullámainak hátán hajókat hordjon, hanem azért is, hogy a maga nagyságában legyen élettér a vízben élő állatok sokaságának. Ugy alkotta Isten a vizet, hogy az lefelé folyjon, a madarat, hogy felfelé szálljon, a követ hogy a mélységbe hulljon... De az embernek adott-e hivatást, küldetést Isten? Aki mindenek útját kimérte, kimérte-e vajon az emberét is? Megszabta-e, meghatározta-e, hogy melyik legyen ez az út?!

Az emberiség legjobbjai azt mondják, hogy igen. Isten azért teremtett embert, hogy az erények útján járjon, főleg szeretetben és jószágban éljen!

Az ember hivatása és a többi teremtmények feladata egymástól élesen elhatárolható. A többi teremtmények és dolgok a kényszerűség határai között teszik azt, amit tenniök kell! Nem is tehetnek mást, mint ami nekik megadatott, ami Istentől reájuk bízott. Tehetne-e mást a